
Výročí upálení Jana Husa II.: Husova doba, Jan Hus do koncilu v Kostnici

Výročí upálení Jana Husa II.: Husova doba, Jan Hus do koncilu v Kostnici

V průběhu 14. století se církev ocitla v krizi - schizma, rostoucí nešvary v církvi, kupčení s odpustky a mnoho dalších příznaků. Proti zkaženosti církve se snažil vystupovat nejen samotný Jan Hus, ale následně i celé husitské hnutí, jakkoliv můžeme nebo nemusíme s jeho prostředky a cíly souhlasit. Husitská „revoluce“ však zdaleka nebyla první. Anglická univerzita v Oxfordu stála po staletí v čele nejostřejší kritiky papeže a církve. Mnozí teologové se obrátili proti římské kurii a poslednímu (a pro nás asi nejdůležitějšímu) z nich Janu Viklífovi se díky českým studentům dostalo popularity i v Praze.

Sedmdesát let před vypuknutím husitského odporu působili v Praze i jinde v Čechách reformní kazatelé (tzv. Husovi předchůdci), kteří se snažili vést lidi zpět k čisté víře - Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže a hlavně Matěj z Janova, který dokonce odjel do Říma přesvědčovat samotného

papeže. Z českého reformního hnutí vznikla Betlémská kaple, kterou darovali dva (český a německý) pražští kupci, a na které později Hus působil. Nejen kaple ale byla centrem reformních myšlenek. Církev byla za zlořády kritizována i na Pražské univerzitě a to převážně českými, německými a polskými mistry. Jan Hus, roku 1402 vysvěcen na kněze, se stal pouze jedním z mnoha reformních kazatelů své doby. Působil v Praze jako mistr a učil na nejnižším stupni akademické hierarchie.

Je třeba říci, že Univerzita byla po svém založení Karlem IV. navštěvována hlavně německými studenty a profesory. Až na přelomu 14. a 15. století zde působí větší počet Čechů a na akademické půdě dochází k polarizaci dvojího druhu. Národnostní - Češi proti Bavorům, Slezanům atd. a staří mistři proti mladým. Akcelerátorem bylo samozřejmě učení Jana Viklífa, jehož spisy byly na přelomu století diskutovány. A zatímco staří mistři jeho filosofii odmítli, mladší se k němu přiklonili. Národnostní polarizace vyvrcholila 18. ledna 1409, kdy vydal král Václav IV. Kutnohorský dekret, kterým změnil poměr hlasů 3:1 ve prospěch domácího národa. Tato změna byla samozřejmě bezprecedentním zásahem do akademických svobod a ostatní národy tvrdě protestovaly. Když ani to nepomohlo, vyhlásily stávkou a demonstrativně opustily Prahu. Je třeba si uvědomit, že stávka byla ve středověku normálním řešením akademicky neúnosné situace a neznamenala zastavení činnosti jako dnes, ale opuštění univerzity a zhusta založení nové. Nejedna z evropských univerzit vznikla tímto způsobem. Například univerzita v Cambridge vznikla, když skupina studentů a profesorů opustila na protest Oxford. Kutnohorský dekret znamenal rozhodující převahu stoupenců viklefského reformního proudu na Pražské univerzitě. A právě po roce 1409 se jednou z vůdčích osobností vysokého učení stává Jan Hus - tehdy již proslulý kazatel a zastánce Viklefova učení.

Nepřízeň církve a odchod Husa na venkov

Již záhy se Hus dostal do sporu s církevními představiteli - hlavně z pražským arcibiskupem Zbyňkem z Házmburka. Tomu byla trnem v oku Husova vášnivá obhajoba Viklífových spisů a příliš ostrá kritika církevních nešvarů, a tak ho uvrhl do klatby, která však neměla praktický účinek, protože za Husem stál král Václav IV. Po zákazu kázání spor vyvrcholil tím, že se Hus odvolal k papežské stolici. Odvolací řízení však pro něj nedopadlo dobře. Jeho soudce klatbu potvrdil a pohnal ho v srpnu roku 1410 před svůj soud. Na Husovu obranu poslali přímluvné listy král Václav IV., královna Žofie, přední čeští a moravští páni i purkmistři Pražských měst. Dlouhotrvající soudní proces, kterého se Hus osobně nezúčastnil, by pro něho po smrti arcibiskupa Zbyňka z Házmburka asi dopadl kladně, kdyby se v Praze nezapojil

do kampaně proti prodeji plnomocných odpustků, které papež Jan XXIII. vypsál na úhradu svého křížového tažení proti neapolskému králi Vladislavovi. Ostře napadl papeže a kupčení s odpustky a to vedlo k urychlenému vyřízení odvolacího procesu. Rozsudek dovezl do Prahy zvláštní papežský legát a na synodě 18. října 1412 byla na Husa uvalena zostřená klatba. Pokud by do dvaceti dnů neodvolal, měl být po dalších dvanácti dnech vyhlášen nad místech jeho pobytu interdikt. Hus se proti výroku papežského soudu provokativně odvolal ke Kristu a odešel na venkov.

V období, kdy byl mistr Jan Hus nemilosrdně stíhán církevními tresty, se jeho učení radikalizovalo. K radikalizaci byl tlačěn nejen útoky svých odpůrců, ale i svými mocnými stoupenci z řad vysoké šlechty, kteří podporovali opravné hnutí církve, často však ze zjištěných důvodů (vždyť který ze světských pánů by odolal Husově líbivé myšlence, aby církev žila v chudobě a vzdala se svých majetků). Hus jako politik neuvažoval. Opravné hnutí mu skutečně leželo na srdci. Cítil povinnost, aby jako mluvčí reformní strany znovu a znovu prosazoval pravdy, ve které věřil.

Politická jednání před pozváním Husa na koncil

Když byl mistr Jan Hus vyzván Zikmundem i Václavem IV., aby se zúčastnil koncilu, proběhla politická jednání na vysoké úrovni, která se ho sice bezprostředně týkala, ale jež nemohl nijak ovlivnit.

Římský král Zikmund Lucemburský se snažil donutit papeže Jana XXIII., aby svolal koncil, protože tím by získal politickou prestiž a moc. Papež Jan XXIII. odmítal dát svolení k svolání koncilu z přesně opačných pohnutek, protože se právem obával, že by se koncil mohl stát mocnějším, než on. Když pak byl Zikmundem k svolání koncilu donucen, snažil se alespoň zmařit Husovu cestu na koncil a to z jednoduchého důvodu: nechtěl, aby měl koncil o čem rokovat. Nepřátelé nápravného hnutí v Čechách proti Husovi štváli v cizině a Václav IV. a arcibiskup byli opětovně vyzýváni, aby proti němu zakročil jako proti kacíři.

Král Václav IV. se obával toho, že bude muset nést odpovědnost za případný Husův proces a odsouzení. Ačkoli neměl s Husem příliš přátelské vztahy, obával se případné reakce jeho stoupenců. Když Zikmund nabídl Václavovi, že převezme záruky za Husovu bezpečnost, jistě mu to nebylo nepřijemné.

Samotný Zikmund si musel být, jako následník českého trůnu po bezdětném Václavu IV., vědom, že případným odsouzením Husa by padla obvinění českých přívrženců reformy za tuto událost na něj, jakožto na ručitele mistrova bezpečí. Těžko říci, zda od počátku hodlal Husa koncilu „předhodit“, aby mohl uplatnit svůj vliv na program jeho jednání, nebo zda skutečně věřil v to, že by mistr Jan Hus dokázal prosadit svůj reformní program. Pragmaticky uvažující středověký státník si jistě uvědomoval nejen minimální šance českého mistra na kladnou odezvu účastníků koncilu, ale i pro sebe mocensko-politicky výhodné požadavky, které reformní program přinášel, z nichž nejlákavější byl požadavek evangelijní chudoby církve, ke které by jí Zikmund jistě s radostí pomohl konfiskacemi jejího majetku. Církev bez majetku by ztratila velkou část své politické moci a to by Zikmundovi velice vyhovovalo.

V předvečer koncilu

Pozvání na koncil znamenalo pro Husa velikou výzvu. Ačkoli byl svými přáteli varován o nebezpečnosti tohoto podniku, nemohl přehlédnout možnost, která se mu podle jeho mínění nabízela: mohl by obhájit svůj reformní program před zástupci všech západokřesťanských zemí.

Když mistr Jan Hus projevil ochotu zúčastnit se koncilu v Kostnici, nestál mu po Zikmundových zárukách v cestě ani král Václav IV. ani tehdejší arcibiskup Konrád z Vechty. Hus dostal dostatek času, aby se na slyšení u koncilu řádně připravil. Arcibiskup dokonce svolal na žádost krále Václava mimořádnou synodu a Husův právní zástupce Jan z Jesenice dal v Praze 26. srpna 1414 vyvést vyhlášky, v nichž Hus každého vyzýval, aby oznámil jeho případné bludy arcibiskupovi před zraky všeho duchovenstva. Nikdo na Husovu výzvu nezareagoval, ale na druhou stranu Hus od synody nezískal písemné vyjádření o své pravověrnosti. Podařilo se mu však, nejspíše na pokyn krále a arcibiskupa, získat toto vyjádření od inkvizitora pražské arcidiecéze, nezerského biskupa Mikuláše. Hus si také opatřil i jiné notářsky ověřené kopie dokumentů, které by mu mohly pomoci při případném procesu. Šlechtickým příznivcům Husa se nakonec podařilo získat od arcibiskupa Konráda vyjádření, že neví o jeho kacířství. Mistr spoléhal nejvíce na Zikmundův glejt, který mu byl přislíben a v jehož ochranu doufal v případě, že by se koncilní jednání vyvinulo v jeho neprospěch.

Hus o hrozícím nebezpečí věděl, ale byl přesvědčen o vítězství svých pravd, pokud se mu dostane veřejného slyšení. Králi Zikmundovi napsal v dopise z 1. září 1414 toto: „Přeji si ne v tajnosti, ale ve veřejném slyšení být slyšen a zkoumán, kázat a z pomocí Ducha Páně odpovídat všem, kolik jich bude chtít mě vinit. A nebudu se doufám bát vyznávat Krista Pána, a bude-li třeba, za jeho nejpravdivější zákon vytrpět smrt.“ Svá slova mínil vážně, protože před odjezdem sepsal své poslední pořízení.

Zítřka: Výročí upálení Jana Husa III.: Kostnický proces - Husovo upálení

Petr Svoboda